

2526

243

0-87

2010

Օ Ր Ը

ԼՍՏՈՒԼԾՊԸՇ ՏՈՒԹԵԼՍ Ի

ԱՆՑԸՆԵԼՈՒ ԿԵՐՊԸ

ՋՄԻՒՌՆԵՆԵ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԿՈՒԼԵԿԼՄՈՍ ԿՐԻՓՓԻԹԻ

1851

243

0-87

243
- 87

Օ Ր Ր,

ԼՍՏՈՒԸՕՊԸՇՏՈՒԹԵԼՍԻ

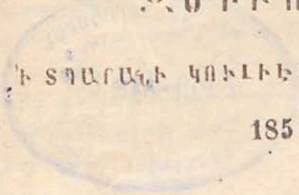
ԱՆՑԸՆԵԼՈՒ ԿԵՐՊԸ

ՉՄԻՒՌՆԵՒԵ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԿՈՒԼԵԿԼՈՍ ԿՐԻՓՓԻԹԻ

1851

50-28706

52763-

57

39424-67

2073

Օ Ր Բ

ԸՍՏՈՒԱԾ՝ ՊԵՇՏՈՒԹԵԼՄԻ

ԱՆՑԸՆԵԼՈՒ ԿԵՐՊԸ

ՍԻՐԵԼԻ ԲԱՐԵԿԱՍ

Որովհետև կը փափաքիս որ իմ խորհուրդներս գրութեամբ և երկարօրէն քեզի հաղորդեմ մօտերս խօսած նիւթերուս վրայ, թէ՛ «Մեր ամէն աւուր վարուցը մէջ՝ ինչ մասնաւոր կերպերով անձնանուէր և օգտակար կեանք մը կրնանք բարեբաղդաբար ձեռք ձգել ու շարունակել» — խնդութեամբ կը սկսիմ միտքս բերել և որոճալ ան խրատներուն վրայ, որոնք անատենը քեզի տուի՝ յուսալով թէ օգտակար պիտի ըլլայ քեզի՝ քու յոյժ կարևոր շահուցիչ նկատմամբ, և իմ մտքիս վրայ ալ խորին զգացում մը պիտի հաստատէ՝ ուրիշներուն տուած կանոններովս իմ կեանքս կառավարելու պարտաւորութեանցս վրայով։ Ըստեսակ ջանքերը բարեկամութեան ամենահաճելի պտուղներուն ու ամենստոյգ կապերուն կարգը կը դասեմ, և որովհետև կը յուսամ թէ մերը յաւիտեանս պիտի տևէ, համոզուած եմ որ աս տեսակ գաղափարներ տալու փոխադարձ փոյթերնիս յաւիտենական քաղցրութիւն պիտի յաւելուն անոր վրայ։

2. Ես բանին վրայ ինձ մէ՛ ակնկալած խրատներդ բնականապէս իրեք մաս կը բաժնուին, թէ՛ Ի՛նչ պէս նկատելու ենք Եստուած՝ օրուան սկիզբը, մէջտեղը, և վերջը: Իմ սիրտս համարձակութեամբ պիտի բանամ քեզի ասոնցմէ իւրաքանչիւրին վրայով, և քեզի պիտի թողում դատել՝ թէ աս իմ գրելիք խորհուրդներս որքան կը յարմարին քու պարագաներուդ. այս դիտաւորութիւնը առջևս ունենալով՝ որ ո՛չ մէկ կողմանէ ոչինչ բաներու մէջ սնապաշտական ճշդութիւններ ըլլան, ու ո՛չ ալ միւս կողմանէ անփոյթ դանդաղութիւն, որ աս կտքինը թէ որ փոքր բաներու մէջ ընդունուի, կասկածելի է որ իր ետեւէն յանցանք սեպուելու զանցառութիւններ ու վերջապէս աւելի մեծ մեղք սեպուելու անհոգութիւններ բերէ:

3. Օրուան սկիզբը: Ենչուշտ մեր փոյթն ըլլալու է արթնցածնուս պէս՝ ելլելու ատեննիս սրտերնիս առ Եստուած բարձրացրնել, և անմիջապէս և սրտանց առաւօտեան առանձին աղօթքներուն պարապիլ:

4. Եսոնցմէ առաջինը յոյժ բնական կը թուի: Ե՛յնքան բաներ կան զանազան աստուածաբաշտական խորհրդածութիւններ ու կարճ աղօթքներ թելադրող, որոնք այնքան յայտնի են՝ որ մտախոհ մարդ հազիւ կրնայ չտեսնել զանոնք: Երթընցած ժամանակնիս մտքերնուս ունեցած հանգըստութիւնն ու զուարթութիւնը, քնանալէն առա՛ծ զովութիւննիս, ան անպաշտպան վիճակին մէջ վայելած ապահովութիւննիս, տաք պահող և վայելուչ զգեստուց շնորհուիլը, վերագարձող արեգական զուարթադէմ լոյսը, կամ մինչև անգամ (որ անյարմար չէ քեզի յիշել՝) մեր բոլոր վայելած ան ամենամեծ Երարչին սորվեցուցած ու

պարզեամբ արուեստական հնարքները , որ անոնցմով արեգական մարը մոտեցնեն ետքը կենաց օգտակար ժամեր կը վայելենք , և բարեկամներնուս սիրելի ընկերութեանը դառնալու մեր յոյսը , Աստուծոյ ծառայելու ու մեր մտքերը մշակելու համար ուրիշ օր մըն ալ անցընելու ակնկալութիւնը , և աս ամենէն աւելի՛ երջանկութեան ու փառաց յաւիտենական օրուան մը ուրախալից յարութեան կենդանի յոյսը . ասոնք ամէնն ալ , և այլ ևս շատ ուրիշներ ալ՝ որոնք չլիշեցի , մեզի հաճելի խորհրդածութեան ու զուարթախառն գովարանութեան նիւթ կ'ընծայեն քունէն ելլելու ատեննիս : Այլ որպէս զի աւելի օգնութիւն առնենք աս մինակ եղած ատեննիս , անպատշաճ չըլլար երբեմն ինքզինքնուս և երբեմն մեր Արկեսաւոր Հօրը՝ ուրախութեան և շնորհակալութեան բնական արտայայտութիւններովը խօսիլ : 'Երէ ինձի Տէր իմ , յաւելուլ՝ որ եթէ սրտերնիս այսպիսի վիճակի մը մէջ կը գտնենք արթնցած ատեննիս , մինչև անգամ ատիկայ փառաբանութեան պատճառ մըն է , և մանաւանդ թերևս պառկած ժամանակնիս բրած ազօթքնուս պատասխանն է :

5 . Առաւօտեան առանձին աղօթից համար , որն որ կը յուսամ թէ ընդհանրապէս մեր առաջին գործն ըլլալու է , ուրիշ մարդու մասնաւոր կերպ մը չեմ կրնար պատուիրել : Մէկ չափով մը քու ակորթակիդ հարցընելու ես , իմ սիրելի բարեկամն : Աս պաշտաման բաղադրիչ մասերը ընդհանրապէս յայտնի են : Թէ որ մէկ մասնաւոր կերպ մը ցուցընելու ըլլամ անոնց՝ որ կէս ժամ կամ իրեք քառորդ կրնան անցընել ասոր մէջ , (որն որ այնպէս կը կարճեմ թէ խոհեմութիւն բանեցընողներէն շատերը պիտի կարենան) աս պիտի ըլլայ անիկայ :

6 • Եւաւօտեան սահմանեալ աղօթքները ծուկ կերնուս վրայ առ Եստուած վսեմ գովաբանութիւնով մը սկսիլ՝ ընդհանրապէս ցած բայց որոշ ձայնով մը, ան ողորմութիւնները խոստովանելով՝ որոնց վրայ կը մտածէինք ելած ատեննիս, առանց մոռնալու Քրիստոսը յիշել՝ իբրև մեր ամէն վայելչութիւններուն ու մեր ամէն յոյսերուն մեծ աղբիւրը • կամ շնորհակալութիւն տալ ամէնօրհնեալ Հոգւոյն ազդեցութիւններուն համար, որոնք սրտնրնիս Եստուծոյ առաջնորդեցին, կամ ան միջոցին Ենիկայ փնտռել կու տան մեզի: Եսիկայ, և աղօթից ուրիշ պաշտամունքներն ալ որոնք ետքը պիտի յիշեմ, ուշադրութեամբ և անկեղծութեամբ ընելու է • վասն զի գովաբանութիւննիս սրտանց չնուիրելը՝ Եստուծոյ առջևը բուրովին չգովաբանել է զինքը: Ես գովաբանութիւնը պատշաճ կերպով վերջացրնելու է՝ ինքզինքնիս Եստուծոյ նուիր՝վնիս նորոգելով, մեր շարունակ և հաստատուն որոշումը ցուցրնելով իրեն նուիրուած ըլլալու, և մասնաւորապէս առաջիկայ օրը իր փառքին համար ապրելու:

7 • Այսելուչ է՝ ասկէ ետքը առջևնիս եղած օրուան վրայ աչք պաշտօնցրնել, որքան որ ընդհանուր կերպով մը կրնանք յառաջմանէ տեսնել թէ՛ ո՛ւր և ի՛նչպէս պիտի անցրնենք • և խորին կերպով մը մտածել թէ՛ «Ե՛յսօր ինքզինքս ի՞նչպէս զբաղեցրնելու եմ Եստուծոյ համար: Ի՞նչ գործ պիտի ընեմ և ի՞նչ կարգով: Բարիք ընելու կամ ընդունելու ի՞նչ պատեհութիւններ կրնամ ակնկալել: Ի՞նչ փորձութիւններու պիտի պատահիմ որ և իցէ տեղ մը՝ ընկերութեան մը՝ կամ պարագաներու մէջ, որ հաւանականաբար կրնայ պատահիլ: Մօտերս ի՞նչ բանի մէջ սխալեցայ:

Եւ հիմա ինչպէս ապահով պիտի ըլլամ”:

8 . Ես քննութենէն ետքը՝ վայելուչ է կարճ աղօթք մը ընել , խնդրելով՝ որ Եստուած զօրացնէ մեզ աս նախատես եղած պարտաւորութիւններնիս կատարելու համար , որ ամբացնէ մեզ աս նախագուշակ ամէն վտանգներնուս դէմ , որ մեզի յաջողութիւն շնորհէ իր փառքին համար ձեռք զարնուած այս ինչ կամ այն ինչ գործին մէջ , և օգնէ մեզի անակնկալ փորձութեանց դէմ գնելու համար , առաջուց չտեսնուած պատեհութիւններ գտնելու ու անոնցմէ օգուտ հանելու , և համբերութեամբ ու հաւատքով ան ամէն նեղութիւններուն տանելու , որոնք նոր սկսած օրերնուս մէջ կրնայ ըլլալ որ մեր վրայ գան :

9 . Արխրատեմ քեզ՝ ասկէ ետքը Սուրբ Գրքէն մէկ մաս մը կարդալ . ոչ թէ շատ , կամ բոլոր Եստուածաշունչը կարդալ . այլ անոր յոյժ օգտակար մասերէն մէկ քանի ընտիր մասերը , թերևս տասը կամ տասներկու տուն բան . ինքզինքդ շատ չյոգնեցնելով անոնց ճիշդ կապակցութեանը վրայով , կամ ուրիշ մանրակրկիտ նրբութիւններու վրայ՝ որ կրնան պատահիլ , թէպէտ ուրիշ անգամ աղէկ է որ անոնց վրայով քննութիւն ընես ունեցած կարողութեանդ ու պատեհութեանդ համեմատ . այլ հիմա միայն ջերմեռանդութեան և հոգևոր օգուտ տանելու մտօք կարդալով : Ես կարդացածներէդ ան կրթութիւններն ս.ս . որոնք գիւրաւ ինքզինքնին քու խորհուրդներուդ կրննրկայացնեն . կրկնէ զանոնք նորէն քու խղճմանքիդ , և քու սրտիդ պարտքն ըրէ՝ հաւատքով զանոնք պահելու և անոնց համեմատ գործելու , անոնց վրայ եղած աստուածային իշխանութիւնը զգալով : Եւ եթէ աս կարդացած մասիդ վրայով աղօթք ընես՝ Եստուածա

շունչդ առջիդ բացած , յիշողութեանդ ու սրտիդ վրայ աւելի խորին տպաւորութիւն կ'ընէ , և աղօթքի մէջ խորհուրդի ու խօսքի ճոխութիւն մը կու տայ : Այսելուչէ՛ նաև՝ աս աղօթքներդ Սաղմոս մը կամ երգ մը ըսելով վերջացրնել :

10 . Օրուան ընթացքը անցրնելու վրայով դուստած ամենէն ընդհանուր կանոններս ասոնք են . Արեւանդուն ըլլանք օրուան աղօթքներուն , և ժիր՝ գործքերնուս մէջ , այսինքն՝ մեր աշխարհային կոչումներուն գործադրութեանը մէջ . որ բարեխառն և խոհեմ ըլլանք անոր զուարճութիւններուն մէջ . որ մեծ փութով նշան դնենք օրուան նախախնամութիւններուն , որ զգուշութեամբ դէմ կենանք անոր փորձութիւններուն . որ կենդանի և խոնարհ կախում մը զգանք աստուածային ազդեցութեանը վրայ՝ անոր ամէն ստիպողական հարկերուն յարմար . որ աղէկ կառավարենք խորհուրդներնիս՝ օրուան առանձնութեանը մէջ , և խօսքերնիս՝ ընկերութեան մէջ եղած ատեննիս : Ես մասնաւոր բաներէն ամէն մէկուն վերաբերեալ յոյժ հարկաւոր խրատներուն վրայով պիտի համաձայն խօսիմ :

11 . Աղօթքի մէջ ջերմեռանդ ըլլալու համար , թէ՛ ընկերական և թէ՛ ընտանեկան , այսպիսի ահաւոր բանի մը սկսելէն առաջ՝ քանի մը բոպէ կանկ առնենք և մտածենք Ետուծոյ կատարելութեանը վրայ՝ որուն հետ պիտի խօսինք , ան գործքին մեծութեանը վրայ որ պիտի սկսինք , կանոնաւոր և ջերմեռանդ մտադրութեան հաճելի ու օգտակար ըլլալուն վրայ , և կեղծաւորութեամբ միայն արտաքին կերպով կատարելուն մեծ մեղք ու յիմարութիւն ըլլալուն վրայ : Արբոր սկսինք , հաստատուն հսկողութիւն մը ընենք մեր գորութիւններուն վրայ , և խորհուրդներնիս սանձներ որ չմոլ-

րին : Եւ երբոր պարտքերնիս կը լմնցնենք , անմիջապէս անիկայ կատարած կերպերնուս վրայ մտածենք , և խղճմտանքնուս հարցրնենք թէ արդեօք բաւական պատճառ ունի՞նք եզրակացրնելու թէ՛ Աստուծոյ ընդունելի եղանք աղօթքնուս մէջ : Այնն զի մէկ կերպ մը կայ աս ամէն պաշտօնները կատարելու , որուն համար սրտերնիս անմիջապէս կ'ըսէ մեզի՝ թէ անկարելի է որ Աստուած հաւնի . և եթէ անզգուշութեամբ անոր մէջն իյնանք , պէտք է որ անոր համար յոյժ խոնարհինք Աստուծոյ առջևը , որ չըլլայ թէ «Սեր աղօթքը մեզք ըլլայ» : (Սաղ . ճԹ . 7 :))

12 . Աշխարհային զբաղմանց ժամերուն համար՝ թէ արուեստական և թէ ուսումնական կենաց գործ ըլլայ՝ որ ուղղակի կրօնական նիւթոց վերաբերեալ չէ , Աստուծոյ իշխանութեանը վրայ զգացում , և անոր փառացը վրայ նկատում ունենալով՝ սկսելու ենք կատարել զանոնք : Երազատես՝ ծոյլ՝ և անհոգ բնաւորութիւնը մերժենք , որ իր գործքին վրայ կը քնանայ , և մէկ ժամին գործը երկու կամ երեք ժամը կը կատարէ , որն որ գրեթէ ոմանց սովորական եղած է , որոնք դեռ բնաւ ծոյլ չեն համարիր ինքզինքնին . ասոր հակառակ ջանք ընենք փութալ գործերնիս լմնցրնել՝ որքան քիչ ատենի մէջ որ կրնանք , խորհելով թէ ձեռքերնիս եղած ժամանակը շատ քիչ է : Եւ միշտ մտքերնիս պահենք աստուածային օգնութեան ունեցած կարօտութիւննիս , որ անիկայ մեր աշխատութիւնները յաջող կ'ընէ :

13 . Օրօսանաց ժամերու համար ալ աս կ'ըսեմ՝ թէ՛ հոգ տանինք որ մեր զուարճութիւնները անմեղ ըլլան , որ բարի գիտաւորութիւնով ընենք զանոնք , կեանքերնուս գործքերը կազդուրեալ զօ-

բուժիչնով մը գործել սկսելու համար • և այսպէս մի միայն Եստուծոյ պատուոյն համար գործածենք զանոնք՝ որ ան է մեր ամէն գործքերուն մեծ վախճանը : Օգոյշ ըլլանք՝ որ սրտերնիս Եստուծոյ չօտարանայ անոնց պատճառաւ • և շատ ժամանակ չտանք անոնց • ամէն ատեն մտքերնիս պահելով՝ որ մարդկային բնութեան կարողութիւնները՝ և քրիստոնէական յայտնութեան օգուտները պարապ տեղը չարուեցան մեզի • այլ միշտ մեծ և փառաւոր վախճանի մը ետեւէն ըլլալու • և միայն պիտան ժամանակ տալու ենք զուարճութեանց և զբօսանաց • որքան որ արժան է խոհական և ազնուական • բարեօէր և աստուածպաշտական վարուց :

14 • Նախախնամութեան վրայ նկատում ունենալու համար • օգտակար է մեր հանգստութեանցն ունեղութեանցը մէջ աստուածային ձեռնտուութիւնը նկատել : Մեր հանգստութեանցը մէջ • թէ սովորական ըլլան և թէ արտաքոյ կարգի • որ ինքզինքնիս շարունակ առողջութեան մէջ կը գտնենք • որ կերակուր ունինք կենդանութեան ու հաճութեան համար • որ ժամանակնիս գործածելու համար այսքան հաճելի կերպեր ունինք • որ այսքան բարեկամներ ունինք • և անոնք ալ այսքան բարի և այսքան երջանիկ • որ գործքերնիս յաջողութեամբ յառաջ կ'երթայ • որ ապահովութեամբ դուրս կ'ելլենք ու ներս կը մտնենք • որ հոգւոյ զուարթութիւն ու խնդութիւն կը վայելենք • որ առանց ասոնց ուրիշ բան մը չենք կրնար վայելել • աս ամէնը նախախնամական շնորհքներ սեպելու ենք • և ասոնց համար արժանի խոստովանութիւններ ընելու ենք Եստուծոյ՝ քանի որ աս հաճելի բաները կը վայելենք : Ընդհակառակն • Նախա-

խնամուածիւնը ամէն անյաջողութեան , ամէն կորուստի , ամէն ցաւի , և ինքզինքնին մեղի բարեկամ ցուցնողներէն կրած ամէն ինասնորոնու մէջ ալ նկատելու ենք . և ջանք ընելու ենք համբերութեամբ հնազանդութեան մէջ կենալու՝ սա խորհրդածութենէն , թէ Մատուծոյ ձեռքը կայ անոնց ամէն մէկուն մէջ՝ եթէ ուղղակի չէ , անուղղակի կերպով . և թէ՛ եթէ յատկապէս Մախախնամութեան գործքն ալ որ չեն , գոնէ անոր ձեռքին տակն են : Ասիկայ մէկ խորհրդածութիւն մըն է որ մասնաւոր կերպով ընելու ենք՝ փոքր նեղութիւններուն նայելով , և մեր մտերիմ բարեկամներուն բնութեանն ու վարուցը մէջ եղած տկարութիւններուն ու պակասութիւններուն նայելով , եթէ ոչ՝ ասոնցմով կրխռովինք : Եւ ասանկ պարագաներու մէջ՝ մտքերնիս պահպանելը շատ հարկաւոր է , որովհետեւ իմաստուն և բարի մարդիկն ալ այսպիսի փոքր իրերու մէջ շատ անգամ ինքզինքնին կառավարելը կը կորսորնցրնեն , որոնք բանականութիւնն ու կրօնքը իրենց օգնական առնելով , մեծ արկածից հարուածներուն դէմ կը կենան քաջութեամբ և հաստատուն որոշումով :

15 . Փորձութեանց դէմ հսկողութեան համար հարկաւոր է որ , երբոր տեղերնիս կամ գործքերնիս կը փոխենք , մտածենք թէ « Ըստ ի՞նչ որոգայթներ պատած են չորս դիս » : Եւ ինչպէս որ ասիկայ մեր ամէն օրուան հոգն ըլլալու է , անանկ ալ մասնաւորապէս զգոյշ ըլլալու ենք ան որոգայթներուն դէմ , որոնք առտուանց կը նախագուշակենք : Եւ երբոր ան պարագաներուն մէջ կը մտնենք՝ որոնց մէջ կը տեսնէինք թէ յարձակումը պիտի գայ վրանիս , պէտք է որ մտածենք , (մասնաւորապէս թէ որ մէկ ծանր բան մըն է անիկայ ,)

Թէ « Հիմա մարտը պիտի սկսի • Հիմա Եստուած
 և օրհնեալ հրեշտակները կը դիտեն՝ թէ ինչ հաս-
 տատութիւն՝ ինչ քաջութիւն կայ հոգւոյս մէջ •
 և թէ աստուածային իշխանութիւնն ու իմ ա-
 ղօթքներուս և որոշումներուս յիշատակութիւնը
 ինչ ազդեցութիւն պիտի ունենան ինձի՝ երբոր
 փորձի տակ կ'իյնայ հոգիս :

16 . Եստուածային շնորհացն ու ազդեցութեանը
 վրայ ունեցած կախումնիս՝ առհասարակ ամէն բանի
 մէջ ըլլալու է • և քանզի միշտ կարօտ ենք անոր ,
 վասն որոյ բնաւ մոռնալու չենք ատ հարկաւորու-
 թիւնը : Եստուածային օգնութեան հաղորդու-
 թիւնը ընդունելու համար՝ խոնարհ և ջերմեռանդ
 հառաչանքներու մէջ անցուցած մէկ բոպէնիս ա-
 ւելի բարիք յառաջ կը բերէ : քան թէ սոսկ տրա-
 մարանութիւններու մէջ անցուցած շատ բոպէ-
 ներնիս • և յիրաւի թէպէտ աս ալ մէկդի ձգելու
 չես , որովհետև բանականութեան լոյսը տեսակ մը
 աստուածային լուսաւորութիւն է , բայց տակաւին
 Լուսոյ Հօրը վրայ ունեցած կախումներնուս վը-
 րայով արժանի զգացում մը ունենալով՝ հետա-
 մուտ ըլլալու ենք անոնց , եթէ ոչ , ո՛ր որ ինք-
 զինքնիս իմաստուն կը համարինք , հոն «Ար յիմա-
 րինք» : (Հրոմ . 3 . 21 , 22 :) Այս անորոյ միշտ
 Եստուծոյ աղաղակներ և ըսներ , զոր օրինակ՝ երբոր
 աղօթք պիտի ընենք , «Տէր , հաստատէ իմ մտա-
 զրութիւնս : Երթցունը իմ սուրբ զգացումներս ,
 և շնորհաց ու աղօթից հոգին իմ վրաս թափէ» :
 (Օւո . 10 :) Երբոր Եստուածաշունչը կամ
 մէկ ուրիշ աղէկ դիրք մը ձեռքերնիս առնենք ,
 «Բաց իմ աչքերս , որ քու օրէնքէդ հրաշքներ
 տեսնեմ : (Սաղ . 137 . 18 :) Լուսաւորէ իմ
 հասկըցողութիւնս : Տաքցունը իմ սիրտս : Եւ շնորհէ

որ իմ բարի որոշումներս հաստատուին, և իմ կենացս բոլոր ընթացքը վայելուչ կերպով մը անցընեմ": Երբոր աշխարհային զբաղման մը ձեռք զարնելու ըլլանք, «Տէր, ձեռքերուս գործքը հաստատէ իմ վրաս, (Սաղմ. 7. 17), և իմ համեստ գործքերս օրհնէ": Երբոր ինչ և իցէ տեսակ զբօսանաց երթալու ըլլանք, «Տէր, օրհնէ իմ սիրովանքներս: Թող մի տար որ քեզ մոռնամ անոնց մէջ, այլ միշտ քու փառքդ աչքիս առջևը պահեմ": Երբոր ընկերութեան մէջ մտնելու ըլլանք, «Տէր, շնորհէ որ բարիք ընեմ ու բարիք վաստակիմ: Թող մի տար որ տգեղ խօսք մը բերնէս ելլէ, հապա ինչ որ աղէկ է պէտք եղած շինութեանը համար, որ լսողներուն շնորհք տայ": (Եփե. 5. 29): Երբոր դժուարութիւններու հանգիպինք, «Տէր, տոնը ինձի ան իմաստութիւնը որ յաջողելու օգուտը ունի: (Ժող. 5. 10): Քու ճամբադ ինձի սորվեցնուր, ու շնտակ ճամբուն մէջը ինձի առաջնորդէ": (Սաղմ. 118. 11): Երբոր դառն փորձութեանց հանգիպելու ըլլանք, «Ո՛վ բարեշնորհ Քրիիչ, թող քու զօրութիւնդ իմ տկարութեանս մէջը կատարուի": (Եր. 4. 9): Ես օրինակները խրատիս նպատակը կը բացատրեն, թէպէտ կատարեալ կերպով համրած չեմ ան ամէն պարագաները, որոնց մէջ նկատելու ենք ասիկայ:

17. Առանձնութեան մէջ խորհուրդներնիս կառավարելու համար, սորվեցրնենք ինքզինքնուս ամէն ատեն պատշաճ դիտողութիւն մը ունենալ խորհուրդներնուս վրայ: Օգոյշ ըլլանք ան բազմակնձիռն կիրքերէն, կամ աչքերնուս տեսած ներկայ շահուցը յարելէն, որոնք մեր անոնց վրայ ունեցած իշխանութենէն մեզ կը զրկեն: Առջևնիս խորհրդա-

ճուրթեան օգտակար նիւթ մը դնենք , ինչպէս ամէնօրհնեալ Եստուծոյ կատարելութիւնը , Քրիստոսի սէրը , ժամանակին արժէքը , մահուան և դատաստանին ստուգութիւնն ու ծանրութիւնը , և ասոնց ետեէն դալիք երջանկութեան կամ թշուառութեան յաւիտենականութիւնը : Կաև այսպիսի ատեն մեր հոգւոյն վիճակին վրայով մտածենք , թէ հաւատոյ մէջ յառանջ դացած՝ կամ ետ մնացած է , կամ վերջին լսած քարոզուես , կամ Սուրբ Գրքէն կարդացած վերջին մասերնուս վըրայով : Եսոր հետ՝ տէր իմ , թերևս կը յիշես մեր խօսակցութեանը մէջ հրամանքիդ առաջարկածս թէ , թէ որ շտակ կը յիշեմ , օգտակար է առտուանց Սուրբ Գրքէն կարդացած մասերնէս մէկ տուն մը ընտրել և մտքերնուս մէջ դանձել , մտքերնիս դնելով՝ որ հոգւոր խորհրդածութեան նիւթ մը չգտած ժամանակնիս անոր վրայ մտածենք , երբոր պատահութիւն կ'ունենանք այսպիսի խորհրդածութիւններ ընելու : Եւտ անգամ աղբիւր մը պիտի ըլլայ ասիկայ՝ որմէ շատ օգտակար և զուարճալի խորհուրդներ կը բղխեն , որուն թերևս առաջ այնպիսի զօրութիւն և կապակցութիւն ունենալը չէինք նշմարեր : Կամ եթէ այսպէս չըլլայ , տակաւին համոզուած եմ որ՝ աւելի աղէկ կ'ըլլայ Սուրբ Գրքին մի և նոյն մասը օրը հարիւր անգամ կրկնել մտքերնուս մէջ , հանդերձ մէկ քանի ջերմեռանդ աղաչանքներ յարմարցընելով անոր վրայ , քան թէ խորհուրդներնիս թող տալ անամէն ունայնութիւններուն , որոնք՝ թէ որ վերի ըսածիս պէս չընենք՝ վրանիս կու գան , և անոնց մէկզմէկէ տարբեր ըլլալնին իրենց ունայնութեանը դէմ՝ ճար մը չէ :

18 . Վ) երջասպէս՝ ընկերութեան մէջ խօսքերնիս

Կառավարելու համար մեծ փոյթ ընենք որ բեր-
 ներնուս անանկ բան մը չփախչի՝ որ մեզ կամ մեր
 քրիստոնէական դաւանութիւնը սողտանաց կամ
 նախատանաց տակ ձգէ . ո՛չ ալ հոն ներկայ չե-
 զողներուն և կամ եզողներուն փնասակար բան մը .
 ո՛չ չարասէր , ո՛չ կեղծեալ , ո՛չ ապականիչ , ո՛չ
 դայրացուցիչ , և ո՛չ ալ ընկերներնիս մոլորցընե-
 լու մէկ բան մը : Ասե ամենեւին գոհ ըլլալու չենք
 խօսածներնուս մի միայն անմեղ բաներ ըլլալուն .
 այլ մեր փափաքն ըլլալու է որ օգտակար ալ
 ըլլան մեզի և ուրիշներուն : Ես մտօք՝ ջանք ը-
 նելու ենք խօսակցութեան օգտակար նիւթ մը ու-
 նենալ միշտ պատրաստ , որուն համար կրնանք օգ-
 նութիւն առնել խորհուրդի նիւթ ձեացընելու՝
 առջի պարբերութեան մէջ յիշուած նիւթերէն :
 Պէտք է որ արթուն ըլլանք օգտակար խորհր-
 դածութիւններ յառաջ բերելու պատշաճ պա-
 տեհութիւններուն ատենը . և եթէ մէկ աստուա-
 ծապաշտ բարեկամ մը ջանք ընէ ասանկ ընելու ,
 մենք ալ աշխատելու ենք անմիջապէս գործակից
 ըլլալու : Արբոր խօսակցութիւնը ուղղակի կրօ-
 նական նիւթերու վրայ չդառնայ , աշխատելու ենք
 ուրիշ կերպով մը օգտակար ընելու . ընկերու-
 թեան ընաւորութեանն ու ընդունակութիւններուն
 նկատմամբ մտածելու ենք՝ որ խօսակցութիւննին ան բա-
 ներուն վրայ դարձընել տանք , որոնք որ աղէկ
 կը հասկընան . վասն զի աս բաներուն վրայ ըրած
 խօսակցութիւններնին հաւանականաբար աւելի հա-
 թոյ պիտի ըլլայ անոնց , և մեզի ալ օգտակար :
 Ալ խօսակցութեան մէջ երբեմն երբեմն պատա-
 հած փոքր լուծեանց ատենը՝ անվայել չէ մէկ
 համառօտ աղաչանք մը բարձրացընել առ Ես-
 տուած , որ իրեն շնորհքը օգնէ մեզի և մեր բա-

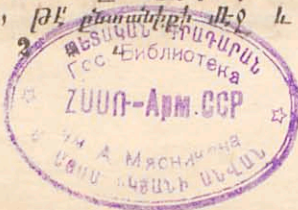
րեկամներուն՝ մէկզմէկու բարիք ընելու համար բրած ջանքերնուս մէջ, որ բոլոր ըսածնիս և բրածնիս արժանաւոր ըլլայ բանաւոր արարածոց և բրիստոնէից բնաւորութեանը :

19 . Օրը հոգևոր ընթացքով մը վերջացընելու համար տալիք խրատներս միայն երկու հատ են . հոգ տանի՛ք՝ որ երեկոյեան առանձին պարտաւորութիւններնիս աղէկ կատարենք . և բարեպաշտական զգացմամբ պառկինք անկողիններնուս մէջ :

20 . Արեկոյեան առանձին աղօթից համար՝ առաւօտեան աղօթքէն տարբեր կերպ մը պիտի առաջարկեմ . բայց տակաւին անոր պէս իրեն պարզաներուն նայելով պատշաճ փոփոխութիւններ կրնայ ըլլալ : Աղէկ կը սեպեմ նախ և առաջ Սուրբ Գրքէն մէկ մաս մը կարգալ, վայելուչ խորհրդածութիւններով և աղօթիւք, առտուան պէս . յետոյ երգ մը կամ սաղմոսերգութիւն մը կարգալ . ասկէ ետքն ալ անձնաքննութեան մտնել, առջի աղօթքէն շատ աւելի երկար աղօթք մըն ալ ընելով, անցուցած օրուանը վրայ բրած քննութիւններնուս յարմար : Շնորհաց աթոռին առջևը մատուցած աս աղօթքներնուս մէջ շատ պատշաճ է աղաչել՝ որ Աստուած ան օրուան զանցառութիւններուն ու յանցանքներուն թողութիւն տայ . դովաբանել զանիկայ իր մարմնաւոր և հոգևոր ողորմութիւններուն համար . և ինքզինքնիս իրեն պաշտպանութեանը յանձնել առաջիկայ գիշերը, վայելուչ խնդրուածքներ ընելով ուրիշներուն համար՝ որոնց համար որ պարտական ենք սրտանց անոր առջևը մօտենալ, և մասնաւորապէս ան բարեկամներուն համար՝ որոնց հետ կենակցութիւն կամ թղթակցութիւն ըրինք ան օրը : Շատ ուրիշ բաներ ալ

պիտի պատահին թէ առաւօտեան և թէ երեկոյեան աղօթքի մէջ յիշելու, որոնց համար բան մը չխօսեցայ ես. բայց ես չսեպեցի թէ մեր ներկայ նպատակին կը վերաբերի ան բաներուն վրայով կատարեալ յիշատակութիւն մը ընելը :

21. Ես գլուխը լմնցրնելէս առաջ պիտի իմացրնեմ քեզի՝ թէ անձնաբնութիւնը այնքան մեծ պարտք մըն է որ արժանի է քիչ մը ժամանակ տալ՝ անոր վրան քանի մը խօսք ընելու համար : Եւ աս պարտաւորութիւնը այնքան դիւրին է որ երբ մասնաւոր հարցումներ կ'ունենանք առջևնիս, հասարակ հասկըցողութեան տէր եղող որ և իցէ մէկը աստուածային օրհնութեամբ կրնայ յուսալ օգուտ քաղելով կատարել աս պարտքը : Ասան որոյ սա հետեւեալ հարցումները քու առջևդ կը դնեմ, զորս կը յուսամ թէ՝ միայն քեզի պատշաճ երեցած հարկաւոր փոփոխութիւնները ընելով, ամէն սրուան գործածութեան համար քովդ պիտի պահես : «Ես առտու Եստուծով արթնցայ, և անոր բարութեանը վրայ երախտագէտ զգացումով մը ելայ : Եռաւօտեան առանձին աղօթքս ինչպէս կատարեցի : Ասեմ գովաբանութիւններ մատուցի, և ինքզինքս Եստուծոյ նուիրելս նորոգեցի, վայելուչ մտադրութեամբ և պատշաճ զգացումներով : Օրուան զբաղմունքիս համար իմաստուն և բարի կարգադրութիւն մը կազմեցի : Ինչպէս կարգացի Սուրբ Գիրքը, կամ ինչ և իցէ ուրիշ աղօթքի կամ գործնականի վերաբերեալ մէկ բան մը, որն որ ետքը պատահութիւն ունեցայ կարգալու : Սրտիս մէկ բարութիւն մը տուան, թէ միայն զուարճութիւն մըն էր : Օրուան ուրիշ սահմանեալ աղօթքներուն ինչպէս գրտնուեցայ, թէ բնականի մէջ և թէ հրապարա-

կաւ : Օրուան սովորական զբաղմունքին փութով
 և հոգևորապէս հետեւեցայ , ամէն բան իր ատե-
 նին կատարելով և ամենայն փութով , և «Որպէս
 թէ Տէրօջը» : (Կող . 7 . 23 :) Ի՞նչ ժամանակ
 կորսնցուցի այսօր , առաւօտուն՝ կամ կէս օրին , կէս
 օրէն ետե՛ կամ երկոյն , (վասն զի աս բաժա-
 նումները դիւրութիւն կու տան յիշելու .) և ի՞նչ
 բան պատճառ եղաւ ան ժամանակի կորստեանը :
 Ի՞նչ տրամադրութեամբ և ի՞նչ կարգադրու-
 թիւններով հետեւեցայ այս աւուր հանգստու-
 թիւններուն : Եստուծոյ ձեռքը նշմարեցի՞ ինձի
 եղած ողորմութիւններուն մէջ . այսինքն առող-
 ջութեանս՝ զուարթութեանս՝ կերակուրիս՝ հազուս-
 տիս՝ զրոցս՝ ճանապարհօրդութիւններուս մէջ
 գտած պաշտպանութեանցս՝ գործոյս յաջողու-
 թեանը՝ կենցաղավարութեանս՝ և բարեկամաց բա-
 րերարութեանը մէջ , և՛ : «Նոյն ձեռքը նշմարեցի՞
 նեղութեանց և մասնաւորապէս փոքր բաներու
 մէջ , որոնք հակամիտութիւն ունէին զիս նեղելու
 և անհանգիստ ընելու : Իմ՝ պիտոյքներս շնորհա-
 կալութեամբ , և նեղութիւններս հնազանդութեամբ
 ընդունեցի՞ : Օրուան փորձութիւններուն դէմ
 ի՞նչպէս զգուշացայ , մասնաւորապէս աս կամ ան
 փորձութեանը դէմ՝ որոնք առտուրնէ կը նշմա-
 րէի : Եստուածային ազգեցութեանը վրայ իմ ու-
 նեցած կախումս զգացի՞ : Եստուծոյ Որդւոյն վրայ
 հաւատքով ապրեցայ՞ , (Կող . 7 . 20 ,) և Բրիս-
 տոսի՞ իմ ուսուցչիս և կառավարչիս , իմ քաւու-
 թեանս և բարեխօսիս , իմ օրինակիս և պաշտ-
 պանիս , իմ զօրութեանս և առաջնորդիս պէ՞
 նայեցայ այսօր : Մահուան և յաւիտենականու-
 թեան նայեցայ այսօր , և ինքզինքս երկինքի պատ-
 րաստուող , և շնորհաց միջոցովք անոր ակնկալով

Համարեցայ : Խորհուրդներս աղէկ կառավարեցի՞ ,
մասնաւորաբար առանձին գտնուած այս ինչ կամ
այն ինչ ատեններս : Իմ խորհուրդիս առարկան
ի՞նչպէս ընտրեցի այսօր , և ի՞նչպէս նայեցայ ա-
նոր : Այս ինչ և այն ինչ ընկերութեանը մէջ
խօսքերս աղէկ կառավարեցի՞ : Աիրքով լեցուն , չա-
բակամ , գայթակղեցուցիչ , անխոհեմ , և անվայե-
լուչ բան մը չըսի՞ : Սիրտս առ Աստուած և առ
ամենայն մարդիկ սիրով լեցուն էր այսօր , և բա-
րիք ընելու ու բարիք վաստակելու պատեհութիւն-
ներ փնտռեցի՞ , գայայտի՞ , և գործածեցի՞ զանոնք :
Ի՞նչ ուշադրութեամբ կարդացի աս իրիկուն
Սուրբ Գիրքը , և ի՞նչ շահեցայ անկէ : Արեկ ի-
րիկուն անձնաքննութիւնս ի՞նչպէս ըրի , և առջի
անհոգութիւններուս ու սխալմունքներուս վրայովը
ըրած յիշատակութիւններս՝ ի՞նչ օգուտ ըրին այս
աւուր : Ի՞նչ զգացմամբ պառկեցայ , ու ինք-
զինքս քնանալու տուի՞ :

22 . Գիւրաւ պիտի տեսնես՝ տէր իմ , որ աս
հարցումները անանկ շարուած են որ աս նամակին
մէջը հրամանքիդ տուած յոյժ գլխաւոր խրատիս
մէկ համառօտութիւնն են , և կը հաւատամ թէ
ամենեւին հարկ չէ աս հարցումներուն օգտակա-
րութեանը վրայոյ՛ , քեզի պէս հասկըցողութեան
տէր եղող մէկու մը մէկ բան մը զրուցել : Ի՞րդձ-
մտանքը քանի մը վայրկենին մէջ պատասխան կու-
տայ անոնց , բայց եթէ յոյժ երկար և մանրա-
մասն կը համարիս զանոնք , կրնաս աւելի համա-
ռօտ քաղուած մը ընել՝ ամէն աւուր գործածու-
թեան համար , և ասոնք միայն անանկ փոփոխու-
թիւններ ընելով պահել , որ հարկաւոր կ'ըլլայ
սովորականէն աւելի ճշգրութեամբ քննութիւն ընե-
լու ժամանակները , որն որ կը յուսամ թէ գոնէ

շարաթը անգամ մը ընելու է : Դեռ թմրութիւնը մեզ անյարմար չըրած՝ առանձին աղօթքը այսպէս կատարելէն ետքը մինչև հանգստանալ երթալու ատեննիս , հետևեալ պարբերութեան մէջ յիշուած կանոններովը վարուելու ենք : Իսկ այլ ևս ուրիշ յիշելիք բան մը չմնար , բայց միայն —

23 . Ըն զգացումները՝ որոնցմով պառկիլ և ինքզինքնիս քնանալու տալու ենք : Երբ հոս յայտնապէս արժան է խորհիլ՝ աստուածային բարութեան վրայ , որ մեր կենացը առաջին օրերուն ու ողորմութիւններուն վրայ այլ ևս օր մըն ալ անոր օրհնութիւնները աւելցուց . մտմտալ Կախախնամութեան մեղի յարմար բնակութիւն և հանգիստ անկողիններ տալուն , ու մարմնոյ առողջութիւննիս պահպանելուն վրայ՝ որ ասով կարենանք հանգստութեամբ անոնց վրայ պառկիլ , և մտաց այնպիսի հանդարտութիւն տալուն՝ որ յոյս կու տայ մեզի թէ հանգիստ քուն պիտի վայելենք , փափաքելի մէկ հանգստութիւն մը՝ ո՛չ միայն իբրև կենդանական բնութեան սիտիանք , այլ իբրև ան բանը որ մեր ամենիմաստ Երարիչը՝ այսքան տկարութիւններուն մէջ մեզ խոնարհ պահելու համար՝ հաճեցաւ հարկաւոր ընել , որ իր ծառայութեանը նոր զուարթութեամբ հետևելու կարող ըլլանք : Եյսպէս մեր բոլոր ժամանակը թէ արթուն և թէ քուն եղած ատեննիս՝ մէկ միտքով մը Եստուծոյ նուիրենք : Եւ երբոր ինքզինքնիս մահուան պատկերին յանձնելու կը մտանանք , յայտնապէս վայելուչ է նաև ամենայն կենդանեաց վախճանին վրայով սրտի մտօք մտածել , և զղման ու հաւատոյ ան գործքերը նորոգել՝ որոնք հարկաւոր պիտի համարէինք եթէ այլ ևս հոս արթննալու չըլլայինք : Ընգամ մը՝ տէր իմ , աս

տեսակ խորհրդածութեան գրուածք մը տեսար իմ քովս . նամակիս վերջը կը դնեմ անիկայ քեզի համար . և ան պատճառաւ այլ ևս բան մը չպիտի յաւելում աս գլխուն մէջ , այլ ինձմէ խնդրած խրատներդ հոս կը վերջացընեմ :

24 . Ե, յպէս կը հաւատամ թէ՛ աս կանոններէն երեւելները հրամանքդ երկար ատենէ ՚ի վեր աս կամ ան կերպով կը պահես , և քու կեանքդ կառավարող սկզբունքներն ըրած ես : Մեծապէս պիտի ուրախանամ թէ որ ասոնք կարդալը և ուրիշ ասոնց նմաններն ալ քննելք ու փորձելք՝ Եստուծոյ հետ աւելի մօտ հաղորդութիւն մը ունենալուդ , և ասանկով՝ քու կեանքդ աւելի հաճոյ և օգտակար , և յաւիտենականութիւնդ ալ՝ երբոր սկսելու ըլլայ , աւելի փառաւոր ընելու միջոցը ըլլան : Եշխարհիս մէջ չկայ մէկ մարդ մը , որ անոր ծառայել չուզիմ աս կարևոր բաներուն մէջ . բայց կրնամ քեզ հաւատարմութեամբ վստահեցընել Միքելի տէր իմ , թէ մասնաւոր յարգանօք եմ Քու ամենասիրելի բարեկամդ և ծառայ :

«Պատիւէլը աստիճանի՛ մահուան վրայ ընելը արժան աստուոր հայեցողութիւն մը :

«Ո՛վ իմ հոգիս , յառաջ նայէ քիչ մը՝ անձկանօք և մտադրութեամբ . և քու վերջին օրուանդ վրայ մտնալով իմաստութիւն սորվէ : (ք՝ Օրի . Լք . 29 .) Քու անցաւօր օրերուդ մէկ հատն ալ համբուեցաւ ու լմնցաւ հիմա . և ինչպէս որ հանդերձներս հանեցի ու գիշերուան հանգստեանը համար ինքզնիքս անկողնիս վրայ դրի , ասանկ կեանքիս օրը շուտով իր վախճանին պիտի հասնի .

այնպէս մարմինը մէկգի պիտի հանուի ու հողե-
զէն անկողինի մը մէջ դրուի իր հանգստեանը
համար : Հոն թող հանգչի . վասն զի այլ ևս հի-
մակուան մէկգի հանած հանդերձներէս աւելի չպի-
տի նայիմ անոր : Յոյժ առաւել կարևոր գործ
մը ունիմ նայելու : Խորհէ՛ որ իմ հոգիս . եր-
բոր մահը գայ , յաւիտենական աշխարհը պիտի
մտնես , և կամ երկինքի կամ դժոխքին մէջ պիտի
հաստատուիս : Աննաց ամէն խորհուրդներն ու
հոգերը , յոյսերն ու երկիւղները , զուարճու-
թիւններն ու տրտմութիւնները պիտի վերջանան ,
և հոգւոց աշխարհը առաջը պիտի բացուի : Աւ-
ո՛հ , որքան շուտով կարելի է որ բացուի : Թերևս
արեգակը նորէն չծագած . կրնայ ըլլալ որ վաղուան
արեգակը իմ աչքերս չուսաւորէ . այլ միայն
աս կենդանի մարմնոյս տեղը պառկող անզգայ
դիակին վրայ ծագէ : Պո՛նէ շատ ծաղկահասակ
անձանց մահը , և շատ անանկներունը՝ որոնք
ընդունակութեան՝ աստուածապաշտութեան՝ և օգ-
տակարութեան կողմանէ ինձմէ վեր էին , բարձրա-
ձայն զգուշացրնէ զիս չվստահիլ՝ թէ երկար պիտի
ապրիմ . և յաւէտ զարմացրնէ զիս որ այսքան
տարի ապրեցայ հոս , քան թէ ապշեցրնէ՝ թէ որ
շուտով փոխուելու ըլլամ ասկէ :

«Ալ արդ՝ ո՛վ իմ հոգիս . պատասխան տուր
որպէս թէ Եստուծոյ առջևը՝ թէ Պատրաստ ես :
Պատրաստ ես : Չունիմ մէկգի չձգած և վրան
զղջում չբրած մեղք մը , որ աշխարհս ձգելու ա-
տնես զիս տագնապով լեցրնէ , և յաւիտենակա-
նութեան եզրքին վրայ զիս դողացրնէ : Ախցիբ
ան մեղաց յանցանքին տակը մնալէն , և աս բո-
պէիս նորոգէ քու յոյժ եռանդուն աղօթքներդ՝
որ Եստուծոյ ողորմութեամբը և Փրկչին արեանք

միջոցովը անկէ ազատիս :

«Բայց եթէ տալիք ան մեծ հաշիւդ արդէն կատարած ես, եթէ սրտանց զղջացած ես քու բամաթիւ յանցանքներուդ վրայ, և անկեղծ մտօք ինքզինքդ ամէնօրհնեալ Յիսուսի ձեռքն յանձնած ես հաւատքով, և անոր հետ բրած ուխտդ մերժած չես՝ նորէն մեղքի դառնալով, ուրեմն մի սոսկար աս կեանքէս զատուելու խորհուրդէն. մահը չկրնար Լստուծոյ ձեռքն յանձնուած և ան մեծ Փրկչին յարեալ հոգւոյն վնաս մը հասցընել : Արնայ զես աշխարհային վայելչութիւններէ զրկել, կրնայ խռովել և աւրել երկրիս վրայ ծառայելու համար ունեցած խորհուրդներս. բայց՝ ո՛վ իմ հոգիս, աստուածային վայելչութիւններ և աւելի ազնիւ ծառայութիւններ կը սպասեն քեզի՝ գերեզմանէն անդին : Յաւիտեանս օրհնեալ ըլլայ Լստուծոյ անունը և Յիսուսի սէրը, աս խաղաղաւէտ՝ քաջալիրիչ՝ և ուրախացուցիչ հայեցողութիւններուն համար : Խաղաղութիւնով պիտի պառկիմ ու քնանամ հիմա՝ (Սաղմ. 7, 8) անոր երկիւղներէն ազատ, աս գիշերուան ելքը ինչ որ ըլլայ, թէ կեանք սահմանեալ ըլլայ ինձի և թէ մահ : ՀԱՅՐ, քու ձեռքդ կը յանձնեմ իմ հոգիս, (Ղուկ. 17, 46) ինչու որ դուն իս փրկեցիր՝ ո՛վ Լստուած ճշմարտութեան, (Սաղմ. 118, 5) և անոր համար կրնամ զուարթութեամբ քու ընտրութեանդ ձգել՝ թէ աս աշխարհիս կամ թէ միւս աշխարհին մէջ արթննալս» :

11

2526

2452